

Studerterhuens historie

Af Christian Glenstrup og Børge Riis Larsen

Hvert år i slutningen af juni måned fyldes gader og veje af unge mennesker med hvid hue. Den symboliserer, at de har taget en studenter- eller lignende eksamen. Huen bæres normalt kun i en kortere periode. De har normalt fået den på hovedet, samtidig med at de har fået karakteren for sidste mundtlige fag. I dag bæres den også til de fester, der følger i dagene derefter; herunder den traditionelle køretur i samlet flok med hestevogn, lastbil el. lignende rundt til forældrene, der traditionen tro byder på et glas vin, øl, punch eller noget helt fjerde til de unge mennesker. Ofte omfatter turen også et holdt omkring en statue, der skal danses omkring. I København søger man således mod rytterstatuen i midten af Kgs. Nytorv; i Gladsaxe danser man omkring *Den afklædte Skatteyder* foran rådhuset, og i Slagelse er det *Skt. Michael og dragen* på Nytorv foran Skt. Mikkel's Kirke, som man danser omkring.

Selv i dag, hvor motordrevne køretøjer har erobret vejene, kan man i juni måned opleve at se nybagte studenter i hestevogn. Her er 3. x fra Slagelse Gymnasium og HF-kursus på vej rundt i den gamle uddannelsesby efter studentereksamen i juni 1999. Fotograf Georg Hemmingsen kom forbi og forevige den glade klasse.

I dette lille essay vil vi se på studenterhuen som objekt og som symbol. Hvornår blev huen indført? Hvilke typer huer eksisterer og eksisterede? Hvad forestiller kokarden i huen? Er huen kun et dansk fænomen? Hvordan er huen skildret i litteraturen. Hvilke traditioner knytter sig til huen?

Huernes indtog

Studenterhuen, som vi kender den i dag, synes herhjemme at stamme fra midten af 1800-tallet. Før den tid gik studenterne normalt med en almindelig, borgerlig kasket, som ved særlige lejligheder blev ombyttet med en grå eller sort høj hat. I 1828 gik den senere historiker og politiker Frederik Barfod i sit rusår med en grøn kasket med en lang kvast i. Adskillige af hans studenterkammerater anskaffede en tilsvarende.

Inspirationen til den danske studenterhue synes at komme fra Sverige. Ved det første fællesskandinaviske studentermøde i København i 1845¹ mødte de svenske studenter op med ens hvide huer med sort fløjlstrand samt kokarde i nationalfarverne gul og blå, mens nordmændene bar en sort kvasthue – en slags nissehue med skygge og lang kvast – med kokarde i rødt, hvidt og blå. Det var let at kende studenterne fra de forskellige lande. De danske studenter havde her højst sat en kokarde i rødt og hvidt foran på deres kasket.

Det gik lidt trægt med den danske hue. Tre år senere – i 1848 – skulle de danske studenter danne en sikkerhedsvagt for en deputation fra Slesvig-Holsten, og de var her blot nået så langt, at de som kendetegn bar et hvidt armbind. Først ved de næste studentermøder, som fandt sted i Kristiania i 1851 og 5 år senere i Uppsala, fik de danske studenter en hovedbeklædning, som senere skulle udvikle sig til den studenterhue, vi kender i dag. Der er i litteraturen delte meninger om denne første egentlige studenterhues udseende. Der har sandsynligvis været tale om en tynd, lysegrå shirtinghue eller måske en lysegul råsilkehue af dårlig kvalitet. Den faldt sammen i regn og falmende i solen.

Samme år – dvs. i 1856 – begyndte nogle studenter – vistnok især regensianere – og deres kammerater ude i byen at gå med en sort klædeshue med hvid sølvsnor og kokarde. De henvendte sig skriftligt til Studenterforeningen med en anmodning om, at senioratet bekendtgjorde dette med et opslag på opslagstavlen. Det blev imidlertid ikke imødekommet. Senioratet bad studenterne om selv at udfærdige et opslag, som så kunne finde plads mellem de ikke-officielle bekendtgørelser på Studenterforeningens opslagstavle. Forslaget fik altså ikke Studenterforeningens blå stempel, men ideen slog an; og året efter – i 1857 – mødte stort set alle studenter op med den nye studenterhue.

Da der i 1862 atter var skandinavisk studentermøde i København, bar de danske studenter hvide eller sorte klædeshuer med kokarde og emblem med kors. Den sorte hue blev enerådende omkring 1870. Til at begynde med var hattepulden noget poset, men fra midten af 1880'erne havde den sorte hue den form, vi kender i dag. Den hvide hue begyndte på et tidspunkt at dukke op som en discountmodel til sommerbrug og uden kokarde. Omkring århundredeskiftet havde den fået overtaget. Den sorte hue er i dag lidt af en sjældenhed; men på nogle skoler – f.eks. Odense Katedralskole – har den helt op til vor tid været båret af de klassisk-sproglige studenter.

Fra 1877 kunne også kvinder blive studenter. Til at begynde med bar de næppe huer, men fra dette århundredes begyndelse frem til ca. 1930 har de båret sorte eller hvide kvasthuer.²

Thranes Studenterhuer

Generationer af studenter vil nikke genkendende til forretningen *Thranes Studenterhuer* som lå i Klareboderne 6 i København. I en lille kælderforretning med et skilt udenfor, der kundgjorde, at forretningen var grundlagt i 1838, har mange unge mennesker gennem tiden fået taget mål til studenterhuen.

I slutningen af 1850'erne dukker en Madam Thrane op. Hendes mand var tømrermester, og hun selv har haft en indtægtsgivende virkesomhed med at sy kasketter. På et tidspunkt blev hendes virksomhed af et sådant omfang, at den krævede en butik. Vejviseren for København for 1849 har en »H. L. Thrane, Kaskjethandlerinde, Adelgade 234«. Her boede hun også året efter. På samme tid boede der en L.L. Thrane i Pilestræde nr. 79. Men her er ingen angivelse af erhverv eller stilling. Denne Thrane forsvinder i 1851, men nu bor der på samme adresse en »L. Thrane, Kaskjethandlerinde«, som bliver her til 1857. Samme år optræder en »H. P. Thrane, Kaskjethandler, Adelgade 234«, dvs. samme adresse, som den kvindelige kaskethandler H. L. Thrane boede i 1849. Og her bor han også i 1858. Men nu er en kvindelige kaskethandlerinde med de 2 L'er som forbogstaver, flyttet til Klareboderne 6.

Madam Thrane var barnløs, og efter hende overtog hendes medarbejder fru Holst, hvis mand var bager på Købmagergade, butikken. Efter hende overtog steddatteren frk. Inga Holst butikken og opgav samtidig sin stilling som lærer. I 1962 overtog fru Else Nørring kælderforretningen.

Nedgangen til Thranes butik i Klareboderne 6, hvor generationer af kommende studenter har prøvet huer. Efter Carl Dumreicher s. 59.

Thrane i Klareboderne 6 var altså i mere end 100 år stedet, hvor den akademiske ungdom prøvede, bestilte og købte studenterhue.³ Også medlemmer af kongehuset prøvede huer i denne lille forretning. I mere end 100 år eksisterede denne specialbutik, men lukkede lige så stille i 1974.⁴ I dag ligger der i kælderlokalet en italiensk inspireret viktualieforretning.

I dag er den største leverandør af studenterhuer firmaet C.L. Seifert, som ligger tæt ved Thrane's gamle butik, nemlig i St. Regnegade nr. 12-16. Dette firma er grundlagt i 1865 af en ung tysker Carl Ludvig Seifert. Firmaet havde på visse tidspunkter over 200 ansatte og beskæftigede sig med saddelmageri, huekonfektion, klædehandel, manufaktur, produktion af uniformer og tilbehør hertil til militæret samt firmaemblemer. I 1904 fik man betegnelsen kongelig guldtrækker. Familien Seifert overdrog i 1947 firmaet til familien Birch. Firmaet har syet studenterhuer fra omkring 1880-90 og har også leveret huer til Thrane. Forretningen har i dag 14 ansatte⁵ og producerer årligt 19.000 hvide og 50 sorte studenterhuer. Firmaet ligger i øvrigt inde med størrelserne på de huer, der er leveret år for år. Det er således muligt ved hjælp af dette materiale at undersøge, om studenternes hovedstørrelse har ændret sig gennem tiden.

Forskellige hue typer

Den hue, der i dag dominerer, er den hvide hue med det bordeauxfarvede bånd. Den bæres hvert år af ca. 18.500 studenter fra det almene gymnasium. Det er stadig muligt at købe en hue med sort i stedet for hvidt betræk. Hos firma C.L. Seifert i København leverer man hvert år 50-100 med sort puld. Tidligere var det almindeligt at gå med hue lang tid efter eksamen. I begyndelsen af 1950'erne solgte studenterne juletræer i december i København. Sælgerne bar normalt studenterhuen. Det er også kendt, at digterpræsten Kaj Munk benyttede sin studenterhue som jagtkasket. I

Marianne Pedersen, Susanne Bramlev og Louise Buxbom, studenter fra Nykøbing Katedralskole 1999.

1800-tallet signalerede det sorte betræk, at bæreren var en student uden særlig mange midler; og den fattige student kunne undertiden få et gratis måltid mad »på hatten«, ligesom studenterhuen var adgangstegn til Regensen. Den hvide hue blev indført omkring århundredskiftet som en pigehue. Der var her tale om en blød hue med læg og kvast. Et foto af Nykøbing Katedralskoles studenterhold fra 1912 viser pigerne med hvid, og drengene med sort puld.⁶ I 1998 – 100-året for Kaj Munks fødsel – bar alle afgangsklasser fra Nykøbing Katedralskole sorte huer. Den kendte forfatter og sognepræst var student fra denne skole.

HF-huen – for studenter, der har taget højere forberedelseseksamen – minder om studenterhuen, men har et garderblåt (lyseblåt) bånd i stedet for det bordeauxrøde. Ligesom studenterhuen og alle andre huer af denne type, har den hvid puld og blank, sort skygge. Omkring 13.000 bærer årligt denne hue.

De ca. 10.000, der hvert år tager højere handelseksamen, må bære HH-huen med det koboltblå bånd.

Andre huer ses sjældnere. 10.-klasseshuen, som har afløst den gamle realisthue, har grønt bånd, men benyttes kun af yderst få. Herudover kunne personer, der havde taget handelsskolernes et-årige grunduddannelse gå med HG-huen, afløseren for efg-huen med det lyserøde bånd. Også denne ses kun sjældent. Den lyserøde farve var aldrig populær og er senere erstattet af en lilla.

Højere teknisk Eksamen giver mulighed for at bære HTX-huen med marineblåt bånd. I begyndelsen af 1990'erne var der hvert år nogle få tusinde tekniske studenter; og siden er antallet steget.⁷

En hue, som også yderst sjældent dukker op i gadebilledet, og som er af ret ny dato, må informatikassistenten bære. Båndfarven er her grå. Deres uddannelse foretog sig over to år i handelsskoleregion. Sidste gang vi mødte den var i 1998, hvor de sidste hold informatikstudenter dimitteredes.⁸

Det er ikke ualmindeligt at erhverve to studentereksamener. Har man eksempelvis en almen studentereksamen, som så siden er blevet suppleret med højere handelseksamen (som så kan erhverves på 1 år), må man bære en hue, hvor den øverste del af kantbåndet er HH's koboltblå farve og den nederste de almene studenter bordeaux.⁹

Endelig giver den internationale studentereksamen adgang til at bære en studenterhue med et maskinvævet flagbånd oven på grundfarven.

Præcis hvornår de andre huer har set dagens lys, og hvordan de er opstået, står hen i det uvisse. I et jubilæumsskrift om Marie Mørks Skole antydes, at realisthuen opstod her i 1919¹⁰. Vi læser her indledningsvis, at »selv om realeksamen blev afskaffet for omkring 20 år siden, vil de fleste voksne stadig kunne huske realisthuen, der dengang var lige så almindelig for realisterne, som studenterhuen nu er for studenterne«¹¹. Når denne hue stedfæstes til 1919 og på Marie Mørks Skole, skyldes det, at netop Marie Mørk i sin tale til realisterne dette år kunne udtale, at realisterne har

valgt deres eget Mærke. Studenterne er jo ikke mere de eneste, der har »Huer«, det har Seminarister¹², Gymnasiaster, Sangere o.m.fl. Jeg har ofte tænkt paa, at vi også kunne have vor »Hue«, men jeg har aldrig villet gøre noget for at fremkalde den. Det skulle komme af sig selv. Den har været 24 Aar om det, og nu har vi altsaa faaet den,...

Der var netop tale om en hvid hue med grønt bånd, hvortil kom et mærke: *M. M.* som jo nok skulle symbolisere den skole, realisterne blev dimitteret fra.

Studerterhuen har de senere år fået en renæssance. I studenteroprørets tid fra slutningen af 1960'erne blev det anset for såvel flovt som småborgerligt at gå med en studenterhue. Et pinligt symbol på forgangne tiders åndshovmod. Og er det sandt, at flere helttemodige personer brændte deres hue på Kongens Nytorv? Først i 1980'erne blev det igen almindeligt, at studenterne bar hvid hue. I en periode kunne man møde HF'ere, der – måske for at drille studenterne – bar murer- eller Mao-kasketter ved dimissionshøjtidelighederne. Ja, nogle steder foldede HF'erne en hat af en gammel avis – måske også for at vise deres foragt.

Den senere konge Frederik IX var den anden danske konge, der havde taget studentereksamen, men han fik aldrig nogen studenterhue. Han ville hellere have en søofficerskasket, og den fik han.¹³

Kokarder og knapper

Foran på studenterhuerne sidder kokarden, et emblem med et symbol. Der har for den traditionelle studenterhue været en del diskussion om, hvad symbolet forestiller. Dumreicher¹⁴ mener, at det er et malteserkors, hvis oprindelse han imidlertid ikke kan finde. For nogle år siden kunne man flere forskellige steder læse, at det var et Andreas-kors, symbolet på »udvidet klogskab og viden«.¹⁵ Imidlertid er Andreas-korset – opkaldt efter apostlen Andreas – et X-formet kors¹⁶, og korset i studenterhuen minder mest om malteserkorset.

I dag kan vi på firmaet C. L. Seiferts hjemmeside på Internettet læse, at korset »er et forsølvet dannebrogskors, det samme som anvendes i ordenen Ridder af Dannebrog. Den rød/hvide kokarde symboliserer de danske farver. Det er en orden studenterne lige fra begyndelsen fik lov til at bære«.¹⁷ Dette kors går igen på kokarden i HF-huen, den internationale studenterhue og 10.-klasseshuen.

Handelsskolehuerne har handelsskolens logo i kokarden: en forsølvet merkurstav. Og endelig er HTX-huens logo forsynet med de tekniske skolers logo til Højere Teknisk Eksamen: Emblemet i mørk blå emalje med de forsølvde bogstaver HTX.

Studerter, der ikke bryder sig om at gå med et kors på huen, kan få det skiftet ud med en mere neutralt dekoreret knap. Jødiske studenter kan – hvis de ønsker det – få korset udskiftet med en davidsstjerne; og grønlandske studenter kan få et emblem, som vi kender fra deres flag: den røde sol over det hvide hav. Korset kan også erstattes af en halvmåne, hvis studenterne foretrækker det.

Herudover ses mange lokale varianter: Den enkelte skoles mærke kan fås som knap på huens side, og farven på korset ses også i flere forskellige farver¹⁸.

Omkring år 1900 anvendte man i Studenterforeningen en ugle i kokarden.

Traditioner

Der knytter sig en række traditioner til studenterhuen. En af de ældre går ud på, at man aldrig bliver student, hvis man tidligere har haft en studenterhue på hovedet. I Klaus Rifbjergs roman *Den kroniske Uskyld* fra 1958 er Janus netop blevet eksami-

Dannebrogskorset i kokarden kan udskiftes med en halvmåne eller en davidsstjerne, for de studenter, der måtte ønske det. (Foto fra brochuren Afgangshuer 99 fra firmaet C. L. Seifert A/S).

neret i sidste fag og har fået sin hue. For at drille forsøger han at sætte den på hovedet af Tore, som er den næste, der skal eksamineres; og han synger: »Nu bliver du ikke student, nu bliver du ikke student«. Tore slår for sig for at undgå huen og har næppe fået den på hovedet. I hvert fald forlader han kort tid efter eksamenslokalet med karakteren mg⁺.

I foråret undersøges, hvilken størrelse huen skal have. En anden gammel tradition går ud på, at de to i klassen, der får målt det mindste og det største hovedmål, skal give en kasse øl til klassen.

Det er også almindeligt, at klassekammerater og evt. andre skriver deres navn i den indvendige side af huens puld. Og i midten heraf skrives den sidste eksamens-karakter.

Nyere traditioner, som sandsynligvis er opstået omkring 1990, går ud på, at den student, der under en studenterfest kan holde sig vågen hele natten – dvs. fra solnedgang til solopgang – får ret til et trekantet hak i svedremmen. Her er der åbenbart regionale forskelle, for nogle steder i landet har man kun ret til at få hakkene, hvis de festlige nætter har været i træk. Andre steder skal hakkene blot være givet mellem første og sidste studenterfest. Har studenten været oppe 24 timer i træk, har han ret til at vende huen 180° og dermed bære skyggen i nakken. For den meget tørstige student er der også en tradition af nyere dato. Den student, der har drukket en hel kasse

Studerterhuen anno 2000? Var overskriften til teksten på den annonce, der blev bragt i mange dagblade i foråret 1999. Anledningen var, at Gymnasieskolernes Lærerforening anbefalede et nej til overenskomstforhandlingerne. Vedtagelsen af overenskomstforslaget ville nemlig betyde mindre tid til at udvikle både uddannelsen og den enkelte elevs færdigheder, med det resultat at den ellers så eftertragtede hvide hue ikke mere ville blive taget alvorligt. Overenskomstforslaget blev vedtaget. Kan vi se frem til at se narrehuen i gaderne i juni år 2000? Billedet er venligst udlånt af GL.

øl indenfor 24 timer, har ret til at fastgøre en ølkapsel på huen som en kvast. Denne tradition eksisterede ikke i de to forfatteres studentertid – heldigvis, for dengang var indholdet i en kasse 50 øl.

Skulle en student komme til udpumpning, fjernes huens skygge.

Traditioner af den sidste type kan være med til at fortælle, hvorledes festerne efter eksamen er forløbet.¹⁹

Studerhuen i andre skandinaviske lande

Studerhuen er ikke noget specielt dansk fænomen. Overalt i Norden bæres den efter overstået studentereksamen. Den svenske model er indført i 1840'erne som et *kårtecken* og er blevet benyttet som *examensmärke* fra 1862. Den er ligesom den danske hvid, men med for i nationalfarverne blå og gult og en kokarde i samme farver på blå eller sort baggrund. Denne model var oprindeligt en sommermodel. I Lund eksisterer der en mørkeblå vintervariant med opret puld og rødt for. Og ved *Chalmers tekniske Högskola* finder man bærere af en hvid hue med hvid eller sort puld, sort kant, sort kvast samt et forgyldt emblem foran.

I Sverige er firmaet *C. Th. Ericson AB* leverandør af *studentmössor*. De leverer en række hvide huer med sort skygge samt tilbehør, der symboliserer, hvilken uddannelse studenten har. Er man skov- og landbrugsstudent, har huen et grønt bånd, mens de naturvidenskabelige studenter hue har et sort bånd med en grøn stribe osv.²⁰ Indtil 1965 var der tradition for, at der blev taget mål til huen på *Siste April* – dvs. den sidste dag i april – ved midnat; herefter blev det kl. 18.²¹

Den finske model har også hvid puld og for i nationalfarverne blå og hvidt. Herudover er der på den sorte kant enten en gylden akademisk lyre, hvis form beror på »kårtlhörighet« og modersmål eller en kokarde, hvis farver afhænger af den skole, man har taget eksamen fra.

I Norge er studerhuen helt sort med puld af uld, skærm uden kokarde, kantbånd og kvast i en snor over venstre skulder.

Endelig har den islandske hue sort puld med hvid »kapell«, rødt for samt snoet kantbånd i blå, rødt og hvidt med en sølvstjerne i kokarden med samme farver.²²

Afslutning

Studerhuen er i dag mere blevet et afgangssymbol end et symbol på den stand, studenterne i tidernes morgen tilhørte. Udover huen bærer mange studenter i dagene efter eksamen en speciel sweat-shirt, som ofte har et påtryk med oplysning om, hvilken skole man er dimitteret fra. Herudover kan studenterne i dag købe slips og slipsenåle med forskellige huetyper. Der er i dag en hel industri, der servicerer de personer, der tager en eller anden form for studentereksamen – og det er efterhånden de fleste unge mennesker.

Takord

Forfatterne vil gerne rette en varm tak til kongelig guldtrækker Preben Birch fra firmaet C. L. Seifert for en række oplysninger, der er anvendt i denne artikel.

Bibliografi

- Bach, C. (1993): *Hver hue sin karakter*. I: Politiken, 3. juni, 3. sektion, p. 1.
Bramsen, B. (1992): *Huset Glücksborg*. Bd. 2, 2. udg.
Dwinger, J. (1975): *Huen stadig hovedsagen*. I: Politiken, 21. juni, 1. sektion, p. 12.
Dumreicher, C. (1964): *Studerterhuens Historie*. I: Under uglens og ørnens vinger.
Jensen, Charlotte S. H. (1994): *Den pinlige hues historie*. I: Det fri Aktuelt, 13. juni, p. 21.
Klarskov, K. (1998): *110 kilo lettere*. I: Politiken, 16. juni, 1. sektion, p. 5.
Rundquist, A. (1995): *Studentmössa*. I: Nationalencyklopedin (Sth.). Bd. 17.
Verstege, B. (1995): *Marie Mørks Skole – en skole med en historie*.
Winther, M. (1998): *-studerterhuen husker det hele...* I: Chili, juni.

Noter

1. Ved det første nordiske studentermøde i 1843 havde nordmændene manglet. Dumreicher (1964) p. 56.
2. Dumreicher (1964) og Jensen (1994) p. 21.
3. Dumreicher (1964) p. 57f.
4. Dwinger (1975).
5. C. L. Seifert, Kgl. Hofleverandør. (4-sidet brochure uden årstal).
6. Gert Thomsen et al. (red.): *1498-1998. Nykøbing Katedralskole* (1998) p. 51.
7. Charlotte Bach: *Hver hue sin karakter*. I: Politiken, 3. juni 1993.
8. www.netby.net/Oest/Venusgade/hart/Misc/Huer/huer.html
9. Kristian Klarskov: *110 kilo lettere*. I: Politiken, 16. juni 1998.
10. Verstege (1995) p. 52f.
11. Dette er nu ikke den ene af dette essays forfatteres mening. Han tog selv realeksamen i 1962, bar ikke en realisthue, hvad heller ingen af hans kammerater gjorde. Han erindrer slet ikke at have set nogen bære denne hue overhovedet og kendte den slet ikke på det tidspunkt.
12. I en kort periode omkring 1944 brugte seminaristerne knaldrøde huer. Jensen (1994).
13. Bramsen (1992) p. 410.
14. P. 64.
15. C. L. Seifert. Kongelig Hofleverandør. (Brochure uden årstal) p. 3. og Charlotte Bach i Politiken 3/6 1993.
16. Apostlen Andreas tog til Grækenland for at missionere. Da han ikke ville ofre til de hedenske guder blev han hængt op på et X-formet kors. Derfor dette navn.
17. www.seifert.dk/cl/his.htm
18. Jensen (1994) p. 21.
19. Winther: *-studerterhuen husker det hele*. I: Chili, juni 1998 og www.seifert.dk/huerne/sehuer.htm
20. <http://www.cthericson.se/student.htm>
21. »Studentmössa«: www.af.lu.se/student/guiden/9697/encyklopedin/rs.html
22. Rundquist (1995) p. 364.

Christian Glenstrup (f. 1929) blev læreruddannet i 1951 og mag.art. i pædagogik i 1974. Var 1967-93 forskningsbibliotekar ved Danmarks pædagogiske Bibliotek og 1995-96 leder af Dansk Skolemuseum. Sekretær i Selskabet for Dansk Skolehistorie 1988-1998. Har skrevet *Komparativ Pædagogik* (1973).

Børge Riis Larsen (f. 1945) er cand.scient. & art. i kemi, fysik og pædagogik. Ph.D. i pædagogikhistorie 1990. Har siden 1973 været ansat ved Slagelse Gymnasium og HF-kursus. Forfatterskabet omfatter artikler og bøger om naturvidenskabernes historie og pædagogik. Er fra 1998 redaktør af *Uddannelseshistorie*.